

תפארת אבות

לחזקת אורשת יהדות ארזקו בטאך הקודש

דבר המערכת

שירת הבקשות של יהודי מרוקו

השירה והפיוט תופסים חלק נכבד בחיי יהודי מרוקו. אין תפילות חג או שמחה משפחתית ללא פיוטים. מאות רבות של משוררים ופייטנים יצאו מקרב עדתנו, ואין כמעט רב או חכם אשר חיבר ספרים בהלכה, ושלא חיבר גם שירים, פיוטים, קינות ותוכחות. שירת הבקשות של יהודי מרוקו היא אחד ממאגרי הפיוטים והלחנים העשירים ביותר הקיימים במסורת היהודית, בין היתר הודות למבנה המיוחד להם שהלך והתגבש בארבע מאות השנים האחרונות.

מנהג נאה היה ועודנו קיים בקרב יהודי מרוקו, והוא לקום בלילות שבת החורפיים, משבת בראשית ועד שבת זכור, לשירת הבקשות. עוד משעה שתיים לפנות בוקר, מבואות המללאח כבר היו הומי אדם. הורים העירו את ילדיהם הקטנים, על מנת להרגילים ולהכניס בליבם את דברי נעים זמירות ישראל: "חצות לילה אקום להודות לך". את הבקשות פותחים באמירת תיקון לילה, ומיד לאחר מכן מתחילים לשיר את שירי הקודש היפים ביותר שנכתבו בעברית, עד שהאור יזרח עליהם. בשונה ממסורות אחרות בהן הפיוטים חוזרים על עצמם מדי שבת ורק המקאם (המבנה המוזיקלי) משתנה, אצל יהודי מרוקו לכל שבת יש פיוטים ייחודיים המתאימים לה, במקצב, במנגינה ובתוכן. שירת הבקשות מהווה עבור יהודי מרוקו פרק חשוב מהווי החיים בעבודת ה', וחלילה לנו מלוותר על מנהג זה.

עלייה לא מתרחשת בדור אחד. הדור של האבות והסבים שלנו היו עסוקים בהעלאת הגוף לארץ ישראל, אבל כדי לעלות באמת, צריכים להעלות לא רק את הגוף אלא גם את הנשמה וזו האחריות של הדור הצעיר, וזה נכון לגבי כל עדה. עלינו מוטל להשלים את המהלך שדור הסבים שלנו התחיל, ולהעלות את כל האוצרות הרוחניים שלא נכנסו למזוודה שלהם. הם ארזו את מה שהיה הכרחי לקיום שלהם והשאירו שם חידושי תורה, קבצי פיוטים ותרבות שלמה שצריך להביא לפה ולהעשיר דרכה את האומה שלנו.

אם התרבות האתיופית או המזרחית, האשכנזית או התימנית לא יבואו לידי ביטוי, כולנו נפסיד כי נהיה עם דל ומדולדל. צריך לשמוח בשמחה של אומה שמבינה שהאוצרות הללו שייכים לה ושהיא לא רוצה להפסיד אותם. ובאותו עניין, מאכן טענה לאותם המדברים נגד מנהגי עדתנו בשם האחדות. להם נענה שאחדות אין פירושה אחדות, להיפך, לאחדות אמיתית מגיעים כאשר כל אחד ואחד מביא את אוצרותיו שלו, ולא על ידי איחוד של כולם לדבר חדש ואפרורי המשולל מנכסי

תרבות העבר. **המערכת**

פרפרטות לחבלנין

שירת שלמה

לקט דברים נפלאים מתוך דרשה שנשא הראשל"צ ורבה של ירושלים רבי שלמה משה עמאר שליט"א בשנת תשס"ד: היה לי צער גדול בשנים הראשונות, שהתחילו הקהילות שלנו להתארגן בארץ, ראיתי שהפיוטים האלה – הבקשות, שהם כל כך משובחים מכל הבחינות, והיו הולכים ונשכחים, כמעט שנשתכחו כליל ואם נשאר משהו, היתה תקופה שזה התחיל ליפול לידיים של אנשים לא כ"כ בני תורה. אמרתי, חבל, סחורה יקרה כזאת שהראשונים שלנו הקדמונים מסרו נפשם עליה, ככה תיפול לגמרי ותבוא בידיים לא טובות, התחילו לשיר אותה במקומות שאינם של תורה, ח"ו, איפה נגיע?

צריכים לדעת שמי שכתב את הפיוטים האלה היו כולם אנשים צדיקים וחסידים, ביניהם גדולי תורה ממש, ביניהם מקובלים גדולים. כשאדם קורא הקסידות על כל פרשה ופרשה הוא רואה איך שכל הסולת של הפרשה עם המדרשים, כולם כלולים בתוך הקסידות, ולא רק זה אלא גם רמוזים בהם הסודות של הפרשה.

אחד ויחיד היה בדורנו ששירתו כמעט מגיעה לתקופת הראשונים, זה החכם והמשורר הנפלא רבי דוד בוזגלו ע"ה. הוא היה פלא הדורות. אני רוצה להגיד לכם, למי שמבין בשירה, אני חושב ש-500 שנה לא היה משורר כזה. כשאני אומר 500 שנה, אני מתכוון, אפילו על רבי ישראל נג'ארה ע"ה שהיה קדוש ה' שהוא חיבר שירים לאין סוף והיה מקובל גדול... אבל מבחינת השירה, מבחינה מקצועית יש שירים של ר' דוד בוזגלו שעברו אותו עד כדי כך, זה כח מיוחד, לא היה לו דוגמא. אדם שקורא "יום ימלוך עבד" של ר' דוד בוזגלו, גם אם יחברו עשרה ספרים לכתוב את הרעיונות שהוא כתב שם לא יצליחו בשיר אחד – עשרה ספרים לא יכילו את מה שהכניס שם. אני קראתי את השיר הזה, אולי קרוב למאה פעמים וכל פעם אני מגלה בו דברים חדשים, זה דבר פלא פלאות.

והשירה שלנו כמעט נשתכחה, והייתי מצטער על זה צער גדול... והנה זכינו וכבוד השירה חוזר למקומו, והיום משוררים אנשים יראי שמים ותלמידי חכמים ובני תורה, ובתי כנסיות מלאים פעם בשבת ופעם במוצאי שבת ופעם ביום אחר, והשירה הזאת הולכת ומתפשטת. צריכים לחזק את הדבר הזה, ומה אנחנו מחזקים את לימוד התורה ואת אהבת ה', זה העיקר. כשעושים את הלימוד והשירה ביחד, אז יש שלמות, אז יש טעם ויש יופי ויש הוד, אבל אם חלילה מפרידים את ח"ו תופסים רק את השירה כעניין בפני עצמו זה טעות... יה"ר שנזכה כולנו לשיר לקראת משיח צדקנו שיתגלה עלינו בב"א.

להצלחת: ר' דוד פחימה, ר' מאיר אביטבול, לידור בן פנינה, גליה בת אילנה, תהילה בת בתשבע. **לרפואת:** רפאל בן אסתר. **לע"נ:** אשר בן רחל, גל שלמה בן אסתר, יוסף בן שמחה, עישה בת חוה, מרדכי בן פורטונה. **להארות, לתרומות ולהפצה** tiferet.avot1@gmail.com

הודעה משמחת: שירת הבקשות עם הפייטן הרב יוסף בן חמו הי"ו מתקיימת ברוב עם מדי מוצאי שבת (עד פורים) בבתי כנסת באזור המרכז. הציבור הרחב מוזמן! לפרטים: 052-3268315.

רבנו חננאל

לאחר פטירת רבנו חושיאל בשנת 1028, עמד בראש הישיבה בנו רבנו חננאל, שאת תורתו למד מפי אביו וכן מתוך כתבי רב האי גאון. הוא חיבר תשובות בהלכה, ספר דינים ופירוש לתורה, אך התפרסם בעיקר בזכות פירושו לתלמוד, אותו ביסס על שלשה יסודות: פירושי הגאונים, התלמוד הירושלמי ו"קבלת רבותינו" (מאיטליה) שהועברה אליו דרך אביו.

דבר מקובל מזמן הראשונים שדברי רבנו חננאל הם 'דברי קבלה' מהגאונים, שהם עצמם קיבלו מהאמוראים, ועל פיהם הוא מפרש את התלמוד. כך כתב הרשב"א בתשובותיו (ח"ה, סי' ע'): "קיבלתי שסברתו של רבנו חננאל ז"ל מן הגאונים היא, וקבלת הגאונים תכריע בכל מקום. וכל שכן כשאומרים גדולי ישראל כרבנו חננאל ז"ל, שצריכים לנו לכוף להם אוזן ולעשותן כאפרכסת". בשל אותה סיבה נוסחאותיו לתלמוד נחשבות למדויקות. רבנו תם (בהקדמתו ל'ספר הישר') כתב שגירסת רבנו חננאל היא גירסה נאמנה, והוא דוחה את גירסת רש"י שמקורה מ'ספרים' מפני גרסת רבנו חננאל, כי "אין לך ישנים ומיושנים [במובן החיובי] מפירוש רבנו חננאל". ועוד כתב רבנו תם שגירסת רב האי, רבנו חננאל והרי"ף נכונה ומישרת.

מרן רבי יוסף קארו בספרו מגיד מישרים (פרשת ויקהל) כתב בשם המלאך המגיד שאמר לו הדברים דלהלן: "ידוע תדע שכל מה שאמר הרמב"ם על הרוב הוא אמת, משום שהוא דבק בגרסת הקדמונים, כגון רבנו חננאל ורבנו האי, שגירסתם ברורה, ופעמים ש'תוספות' מרוב פלפולם מקשים על גרסתם ודחו לה, ואין האמת כן". כידוע, עניין נוסח התלמוד הוא מן היסודות המבדילים את פירושי התלמוד שנכתבו בארצות האסלאם, מאלו שנכתבו בארצות הנצרות אשר להם לא היה כמעט קשר עם ישיבות בבל ובעיית הנוסח עולה בדבריהן כמעט בכל עמוד.

רבנו חננאל הרבה להשתמש בפירושו במובאות מהתלמוד הירושלמי, בעיקר כדי לסייע בקביעת ההלכה למעשה. הוא מצטיין בהקפדתו העקבית להכריע את ההלכה בכל מקום, כחלק בלתי נפרד מהפירוש. דבר זה מאפיין את לימוד התורה בארצות האסלאם, שם למדו "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא", בשונה מארצות הנצרות שם למדו בעיקר לשם לימוד תורה. מקורות: 'הרי"ף בין ספרד לאשכנז', 'תולדות ימי התורה ח"ב'

בעלון הקודם דיברנו על ארבעת השבויים - ארבעה תלמידי חכמים מאיטליה שנפלו בשבי ונמכרו במדינות שונות, ומאת ה' היתה זאת למען הרבות תורה בישראל. אחד מהחכמים הללו הוא רבנו חושיאל שנפדה בקירואן שבצפון אפריקה. עתה נרחיב את הדיבור עליו ועל מקומו.

רב יעקב ורב ניסים אבן שאהון

בתקופה שרבנו חושיאל הגיע לקירואן (בסוף המאה ה-10), בולטת במיוחד משפחת אבן שאהון אשר במשך שלשה דורות תפסה עמדה חשובה בחיי המגרב. אבי המשפחה היה רב נסים הראשון, שהיה גדול בתורה וכוונה בפי רב שרירא גאון ורב האי גאון בתואר 'מרי ורבנא'. בנו, רבי יעקב, עמד בראש ישיבה גדולה ונעשה נציגה הרשמי של ישיבת פומפדייתא לכל צפון-אפריקה. הוא זכה לשורה של תארי כבוד: 'אלוף', 'ראש כלה' ו'בי רבנן', תואר שנתכבדו בו רק עוד אחדים מבין החכמים המצוינים בדור ההוא: רבי שמריה בן אלחנן בפוסטאט (מצרים), רבנו חושיאל ורבנו חננאל. רבי יעקב פנה בשנת 987 בשם קהל קירואן אל רב שרירא בשאלה כיצד נכתבה המשנה, ומקבל את התשובה המפורסמת בשם 'איגרת רב שרירא' אשר לה ערך היסטורי ראשון במעלה. לאחר פטירתו בשנת 1007, ירש את מקומו בנו רב ניסים גאון.

ישיבת רב חושיאל בן מר רב אלחנן

בית מדרשו של רבי יעקב אבן שאהון לא היה האכסניה לתורה היחידה בקירואן. רבנו חושיאל הקים אף הוא ישיבה במקום ושמו נודע למרחקים. רב ניסים גאון מכנהו 'ראש בי רבנן' ו'מורי'. במכתב ששלח רב האי גאון לקירואן, הוא כותב כי שמועה שמע שהגיע לשם חכם גדול, "הר של תורה" בשם רב חושיאל, והוא מבקש שייצור קשר מכתבים עם הישיבה בבבל. כשם שלא נותר כמעט דבר מתורתו של רבי יעקב, כן לא הגיעה אלינו אלא תשובה אחת של רב חושיאל. על שיטתו בלימוד התורה נוכל להסיק רק מתוך חיבוריהם של שני תלמידיו המובהקים: בנו רב חננאל ורב ניסים גאון. על תלמידיו נמנה גם רב נתן בן רב אברהם, נצר למשפחה מנכבדי ישיבת ארץ-ישראל. רבנו חושיאל התפרסם גם בספרד, ורבי שמואל הנגיד אף כתב שיר לכבודו.

"ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם", וכמ"ש עוד בברכות (דף נח.) "והמתנשא לכל לראש", אמר רב חנן בר רבא אפילו ריש גרוגותא מן שמייא מנו ליה [אפילו את הממונה על חלוקת המים ממנים מן השמים].

מעשה בעבד שנעשה מושל

וכן מסופר על איש אחד שהיה בארץ יון, שהיה לו עבד שעבד אותו באמונה. לימים רצה אותו האישי להסיע דירתו למדינה רחוקה, והיה קשה בעיניו להפריד העבד מהוריו, או להיפרד הוא ממנו, וסוף דבר הבלוי הוא על צערו ושחרר את עבדו ונתן לו מתנות והניחו עם הוריו, ונסע הוא וביתו. העבד נשא ונתן באמונה בכסף שנתן לו אדונו, והצליח והרויח ונמנה עם עשירי עם. עברו שנים, ומת שר העיר, ובני העיר נתנו עיניהם באותו עבד להיות מושל עליהם, כי היה בעל נכסים ונאמן ואוהב צדק. והוא לא רצה, והכריחו עליו, ושמנו אותו לראש ולקצין. עברו עוד שנים ונתעוררה בלב אדונו אהבת ארץ מולדתו, ובא לראותה ואת יושביה על זמן מה, וישמע כי עבדו נעשה שליט. וילך אצלו לראותו ומנחה בידו, וכאשר נכנס אצלו הכיר העבר את רבו, ויתר ממקומו ויקוד וישתחוה לו. ויאמר לו אדונו: לא טוב הדבר, כי אתה עתה שליט ואין לך ראוי להשתחוות לאיש. וען העבד, דע אדוני כי אני עדיין עבד, ורק בני העיר הם שהושפלו וירדו הרבה שאהיה אני מושל עליהם. וישמח אדונו על תשובתו המחוכמה, ע"כ. ומזה ילמד ויחשוב כל בעל שררה בעל שכל טהור, וכן אמר חסיד בעל שררה, לבי כואב על החוטאים הגורמים שיצלצל באוזנם קול רעש כעס, מפי שפל אנשים כמוני. ואמר עוד, **ואל תתודע לרשות**, שהיא המלכות ושריה וגדוליה, כי הרבה תוצאות רעות יצאו לכמה בני אדם מזה בכל דור ודור. הרבה נטלו את נכסיהם, הרבה נטלו את דתם, והרבה נטלו את נשמתם רח"ל. עוד נראה לחבר את זה עם הקודם, אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות שלה, שלא תהיה פקיד עליהם, ובזה תרוויח שלא תתודע לרשות, שהם אין מכירין אלא הפקיד. זהו רבותי מה שיש להגיד לכבודכם בזה, בעזרת א-להינו זה קוינו לו ויושיענו מכל צרותינו, ויארץ בכל טוב ימינו ושנותינו, אמן.

שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר, אהב את המלאכה, ושנא את הרבנות, ואל תתודע לרשות: (אבות א, י)

נחלת אבות פרקי אבות
לרבי יוסף משאש זצ"ל

מורי ורבתי, האנשים האלה שלמים בכל חכמה ובכל מדע, גם בקדושה

ובטהרה, הם היו בני גרים, כמ"ש בסנהדרין (דף צו:), וז"ל: תנו רבנן, נעמן גר תושב היה (שלא קבל עליו רק שלא לעבוד עבודה זרה), נבוזראדן גר צדק היה (מל וטבל וקבל כל המצות כישראל גמור), מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, ומאן נינהו [ומי הם], שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, עכ"ל.

מעתה נפרש דברי שמעיה הקדוש, שאמר **אהוב את המלאכה**, כי היא מועלת לאדם בגשמיות וברוחניות בכמה דברים. בגשמיות, א', ע"י המלאכה מתנועעים כל איבריו של אדם, והדם הולך בעורקיו במרוצה הלוך ושוב, ובזה תלויה בריאותו של אדם, וכמ"ש בגטין (דף סז:), רב יוסף איעסק בריחייא [עסק בריחיים], רב ששת איעסק בכשורי [עסק בנשיאת קורות ומשאות], אמר, גדולה מלאכה שמחממת את בעליה, ע"ש. אך העצלות והבטלה מצננים ומקררים את הדם, וגורמים לאדם בזה נזק שלם עד מות רח"ל. ב', אמרו רז"ל גדולה מלאכה שמכבדת את האדם (נדרים מט:), ואנשי מזרח אומרים, אל תקרי מלאכה אלא מלוכה.

וברוחניות, א', יגיעת המלאכה משכחת עוון, כי בהיות לבו טרוד במלאכתו, לא יהיה נטרד בעבירה, כי אין היצר שולט אלא בלב פנוי. ב', עוד אמרו גדולה מלאכה שהיא שקולה כשמירת שבת, שהרי הקב"ה בדבור אחד ציוה על שניהם "ששת ימים תעבוד ויום השביעי שבת" (אבות דר"פ י' ג).

ודקדק בלשונו **אהוב את המלאכה**, ולא אמר עסוק במלאכה, כי ע"י האהבה יעסוק בה בזריזות כל היום בלי הרף, ואף אם לא ירוויח בה רק דבר מועט לא יעזבנה מאהבתו אותה. ואמר עוד **ושנא את הרבנות**, ור"ל השררה והכבוד, אל תרדוף אחריהם, כי לא תשיגם ברדיפה, כי הם תלויים בהשגחה העליונה, כמו שאמר הכתוב "והעושר והכבוד מלפניך", וכמ"ש עוד

מתוך הספר 'נחלת אבות' בהוצאת 'מכון בני יששכר'

אלו ואלו
דברי א-להים חיים
גיוון ההלכה בעם ישראל
(חלק שלישי)

האיחוד

למצב שלנו היום של מפגש בין עדות, יש תקדים חשוב ביותר. המאה הט"ז היתה עדה לנדידה כללית של עם ישראל מן המערב אל המזרח. גירוש ספרד הביא קהילות שלמות מקצה המערב אל טורקיה, הבלקנים, ארץ ישראל ומצרים, כאשר חלקים קטנים נשרו בדרך בצפון אפריקה ובאיטליה. הגירושים השונים מגרמניה (1465 למניינם) ועוד, העתיקו אוכלוסיות רבות של יהודים אשכנזים למזרח אירופה ומעט לאיטליה, לבלקנים, ומצרים. בעיר היהודית הגדולה סלוניקי [יוון] היו שבע קהילות שונות בזמן הרד"ך, רבנו יוסף קארו, מהרשד"ם ועוד.

חכמים אלו נדרשו למצב המגוון הזה, ונשאלו האם קהילות הנוודות חייבות לשמר את מנהגיהן הקדומים, ולהמשיך לנהוג לפי הפוסקים של ארצותיהם המקוריות או שהם צריכים להישמע מכאן ולהבא לפוסקים המקומיים? במילים אחרות, האם הכלל האומר כי "ההולך למקום אחר ואין דעתו לחזור למקומו - חייב לקבל עליו את מנהג המקום שאליו הגיע", נאמר רק על יחידים שעקרו ממקומם, או גם על ציבורים שלמים?

התשובה הבולטת בנושא זה, היא תשובתו של מרן הב"י (שו"ת 'אבקת רוכל', סימן לב) שנשאל האם קהילות שנוהגות כהרמב"ם אפשר לכופן לנהוג כהטור? והשיב מרן: מי הוא זה אשר יערב אל לבו לגשת לכופן קהילות שנוהגות כהרמב"ם ז"ל לנהוג כשום אחד מהפוסקים... ומה גם אם נהגו אבותיהם ואבות אבותיהם שאין לבניהם לנטות ימין ושמאל... וליכא משום 'לא תתגודדו', שהואיל וכל קהל נוהג כמנהגו הראשון, הרי זה כשני בתי דינים בעיר אחת, שאין בני קהל אחד כופין לבני קהל אחר. ע"כ. וכן פסקו מהרשד"ם ופרי חדש (או"ח, סימן תצו) שציבורים שלמים אינם צריכים לקבל עליהם את מנהג המקום החדש, אלא ימשיכו במנהגם הראשון.

התמדת העבר

במאה הט"ז המושג 'מרא דאתרא' התרחב למימדי כל עם ישראל. מרן רבנו יוסף קארו ע"ה הפך להיות מעין 'מרא דאתרא' של כל עם ישראל, בניגוד למושג המצומצם של 'מרא דאתרא' שנהג לפניו. אך רוח האחדות של תקופת השולחן ערוך לא נמשכה זמן רב, ההבדלים שבו וצצו. שוב חזרו לעניין 'מרא

דאתרא' המצומצם, אי אפשר היה לבטל את העבר! מרן בעצמו אפשר לכך. בהקדמה לספרו 'בית יוסף' הוא מצהיר כי לא בא לבטל מנהגים שהיו לפניו, אלא לפסוק בכל מקום שאין מנהג ברור, וליצור אחדות בעם ישראל באותם שטחים אפורים. שיקול זה של מרן מסביר מדוע הוא פסק במקרים רבים הלכה כדעת הרא"ש כנגד הר"ף והרמב"ם ביחד, וזאת בניגוד לכלל שקבע לעצמו בהקדמה ל'בית יוסף' שהוא פוסק כתרי מגו תלת עמודי הוראה. וההסבר הוא שמרן כאמור, לא בא לבטל מנהגים קיימים אלא רק לפסוק במקום שאין בו מנהג. והנה היו אצל הספרדים עצמם מנהגים רבים על פי הרא"ש שהשפיע מאוד על קהילות קשטיליא (שבספרד) עד כדי כך שכתב רבנו יצחק אברבנאל ע"ה (מגדולי חכמי ספרד בזמן הגירוש) בסוף פירושו להגדה של פסח: "ואנחנו גלות ירושלים אשר בספרד, הננו נוהגים כדעת הרא"ש ז"ל". אין ספק א"כ כי במקומות בהם פסק מרן כדעת הרא"ש או התוספות נגד הר"ף והרמב"ם היה זה בגלל שזהו היה מנהג הספרדים. והמנהג נוצר בד"כ מכוח 'מרא דאתרא', שכן הרא"ש היה 'מרא דאתרא' בקשטיליא. מאידך קהילות ארגון נשאר נאמנות לפסקי הר"ף והרמב"ם, וזה מסביר חלק מן ההבדלים שנוצרו בהמשך בין הספרדים.

יחס העדות השונות למרן ולרמ"א

התמדת העבר הביאה לזה שההסכמה הכללית של עם ישראל לקבל עליהם את פסקי מרן השו"ע הצטיירה בגווניו שונים. חלק מן הספרדים קיבלו את מרן עליהם על כל חיבוריו (ב"י, שו"ע, אבקת רוכל, בדק הבית ועוד), בעוד שחלק מן הספרדים (כמו קהילות צפון אפריקה) לא קיבלו עליהם אלא את שני ספריו שנדפסו בחייו: ב"י והשו"ע. אם מרן לא הביע את דעתו בשו"ע או שדעתו אינה ברורה, חלק מן הספרדים (קהילות צפון אפריקה) קיבלו עליהם את הרמ"א כסמכות, וחלק מן הספרדים רואים ברמ"א פוסק רגיל כאחד הפוסקים. ועיין בפר"ח (או"ח, סימן תצו) שאף בזמן הזה (אחרי השו"ע) יכולים לקבל עליהם לנהוג כרב אחד בין להקל ובין להחמיר אף באיסור והיתר, ועיין עוד בכנה"ג (יו"ד, סימן רמב).

תהליך של התפוררות או של אחדות?

לכאורה התהליך שנחשף לעינינו היום של חזרה לשורשים, כשכל עדה משתדלת לשוב למנהגיה, עלול להיות הרסני לגבי אחדותו של עם ישראל. והאמת היא שאין כך הם פני הדברים. הגיוון הרב אינו מבשר פיצול, להיפך, הוא מבטא אחדות א-להית, כי אחדות א-להית אין משמעותה חד גונית כמו בעולם האדם, אלא פירושה הצגת כל האפשרויות ושילובן. ויש לנו דוגמא של חיים בשלום, בכבוד הדדי ובאהבה: "אף על פי

שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות ובאחיות, בגט ישן ובספק אשת איש... לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, למדך שחיבה

ורעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ח) "האמת והשלום אהבו" (יבמות יד:). ובאמת, המחלוקות הרבות בין בית שמאי לבית הלל עלולות להטעות אותנו כי מדובר בשני עמים. אך למעשה, המחלוקות הרבות מתייחסות לקטע מצומצם ביותר של המציאות, והן מסתירות את ההסכמה הרחבה שמאחדת את כל חכמי ישראל בתחום ההלכה. כולם מסכימים שיש דין יבום ודין חליצה, דין יבמה ודין צרה וכדומה. למעשה לא נחלקו אלא בפרטים מסוימים במציאות. האם בגלל מקרה כזה או אחר, נחלק את עם ישראל לשנים! כך למשל בימינו, היינו יכולים לומר כי אשכנזים וספרדים לא יאכלו אחד אצל השני בגלל ההבדלים בהלכות בענייני איסור והיתר. אך זו תהיה טעות חמורה. יש לאתר את ההבדלים, כגון: הספרדים מברכים בורא פרי הגפן רק על יין שרובו יין, ובפסח אוכלים מצה שרויה, מאידך האשכנזים מברכים בורא פרי הגפן גם על יין שאחוזי המים מרובים בו, וכן מחמירים בשרויה בפסח. ספרדי יכול בפשטות להזמין אשכנזי ולהודיע לו מבין התבשילים הרבים שלו אילו מהם יכול האורח לאכול, ותשרה השמחה והאהבה ביניהם. כמו כן האשכנזי יכול להזמין אליו את הספרדי הביתה ולהודיע לו שעל יין פלוני עליו לברך 'שהכל' ולא בורא פרי הגפן וכד'. וכך כל אדם שומר על מסורתו והלכותיו וכולנו חיים באחדות ושלווה.

סיכום שלושת המאמרים

נוכחנו לדעת שגיוונו ועושרו של העם היהודי הוא בכך שכל עדה ועדה תצמד בדרכי אבותיה ורבינה מאז ומעולם. וא"כ הגיע הזמן שבימינו אנו נחדל עוד מלשמוע בבתי כנסיות גערות וצעקות על יהודי צפון אפריקה העונים 'ברוך הוא וברוך שמו' על ברכת קריאת המגילה, שופר וכד'. וכן להפסיק הוויכוחים חסרי התועלת מצד בני עדות המזרח בניסיון לגרום ליוצאי צפון אפריקה לנטוש ולזנוח מורשתם ומנהגיהם כגון: באיסור אכילת קטניות בפסח, ולברך על הדלקת נרות שבת רק לאחר ההדלקה (שמנהג זה כידוע פסקוהו להלכה החיד"א, הבא"ח, כה"ח וכל גדולי רבני ספרד). ולכן חובת הרבנים בדורנו היא ללמד ולפסוק הלכה רבת פנים בדרכו של רבנו הקדוש שהביא במשנה דעות שונות, ולא הסתפק בפסק הלכה אחיד לכל עם ישראל, וכן בדרכם של רבינו אורי אשי שסידרו בתלמוד את כל הדעות ואת כל הדיונים ואפילו דעות דחויות, שכן כולם תורה.

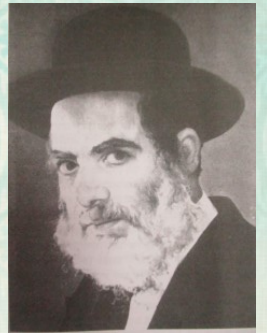
להרחבת היריעה עיין 'דברי שלום ואמת'

מועצת רבתינו ממרוקו באסיפה השנייה

מלכי הבן חמלי המערב

רבי אברהם אביחצירא (בבא הנא) זיע"ל

תרע"ה (1915) - כ"ב
כסלו תשל"ד (1974)

רבם של יבנה ורמלה

כולם בני עליה

משפחת אביחצירא, מהמפורסמות ביותר בצדיקיה בכל גולת צפון אפריקה, זיכתה את עם ישראל במאורות אדירים ועצומים, החל מר' שמואל אביחצירא זיע"א, נמשך לר' יעקב אביחצירא זיע"א ובניו: ר' מסעוד, ר' אברהם, ר' אהרן ור' יצחק, ומוסיף והולך בנכדיו: ר' דוד (עטרת ראשנו), ר' ישראל (בבא סאלי), ר' יצחק (בבא חאקי), ועוד. בין המאפיינים הבולטים של משפחה זו הם הצדקות, החסידות והענוה.

אחד המיוחדים מבניהם הבולט בענוותנותו הוא "הרב המופלא, וכבוד ה' מלא, יראת ה' היא אוצרו, עסיק באורייתא תדירא, בן של קדושים, כמוהר"ר אברהם אביחצירא זצ"ל.

יולך הלוך וגדל

ר' אברהם זצ"ל נולד בשנת תרע"ה (1915) באזור תאפילאלת שבדרום-מזרח מרוקו לאביו ר' יצחק (בבא חאקי) זצ"ל, בנו של ר' מסעוד, בנו הגדול של ר' יעקב אביחצירא זיע"א. אמו היא ללה אסתר ע"ה, בתו של ר' דוד (עטרת ראשנו), אף הוא בנו של ר' מסעוד זיע"א.

לסבו ר' דוד (עטרת ראשנו) לא היו בנים, ונכדו ר' אברהם היה חשוב ויקר בעיניו, ובעודו רך בשנים קרבו ביותר והיה מוליכו ומביאו עמו לבתי כנסיות ובתי מדרשות, עד שנלקח ר' דוד לבית עולמו בגזירת הבורא כשנהרג על קידוש ה' (בי"ד כסלו תר"פ), בהיות רבנו בן 5 שנים בלבד.

מנהגי ברית מילה

- א) מנהגו שמייחדים כסא אחד לסנדק בלבד, ואין מייחדים עוד כסא לאלוהי הנביא.
- ב) קודם המילה מברך המוהל 'על המילה', וכשאבי הבן מל את בנו, מנהגו כדעת מרן הש"ע שמברך 'למול את הבן'.
- ג) המנהג ברוב קהילות מרוקו שאבי הבן מברך 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו', וברכת 'שהחיינו' בין המילה לפריעה.

קופת הרוכלים - מקורות וטעמים

א) כ"כ ב'ערוך השולחן' (סימן רסה, סע' לד) והטעם שכיון שכסא הסנדק הוא גם כסאו של אליהו הנביא ז"ל, לכן מהדרין שהסנדק ישב על כסא קדוש זה. וכן הוא מנהג ירושלים כמ"ש 'בשדי חמד' (מערכת בית כנסת) שהסנדק יושב על כסא אליהו הנביא, ואין בכך שום פקפוק. וכן נהגו בלוב (נחלת אבות', מנהגי המילה) ובמרוקו כמ"ש ב'מגן אבות' (הי"ד, סימן רסה). ובשו"ת 'דברות אליהו' (ה"ה, סימן י) כתב שכן נהגו בצפון אפריקה וצרפת ויסוד מנהג זה בהררי קודש... שזה הידור שהסנדק יושב עליו. ואם כן אין לשנות המנהג הטוב הזה שנתייחס בוודאי ע"י גדולים ועצומים שמעולם לא הרהרו אחריו ולא דברו עליו סרה.

ב) כן פסק הרמב"ם (פ"ג מהלכות מילה), וכ"כ המאירי ('מגן אבות', עניין שמיני, עמ' מ) שמנהג אבותינו ורבותינו במקומו עומד. וכן פסק מרן בש"ע (יו"ד סימן רסה, סע' א) שהמל את התינוק יברך 'על המילה', ובסע' ב' פסק שאם אבי הבן מל את בנו יברך 'למול את הבן' לדעת הרמב"ם. וכתב מהר"א אזולאי (זקנו של החיד"א) בהגותו על הלבוש (יו"ד, סימן רסה) שמנהג הספרדים כהרמב"ם, וכן מנהג שאלוניקי ושאר מקומות ('שולחן הגבוה' סימן רסה), וכן נהגו אבותינו במרוקו כמ"ש

עקב ענוה יראת ה'

רבנו נזהר במיוחד בקיום מצות כיבוד אב ואם, והתבטל ביטול מוחלט בפני אביו הגדול. בדברו עמו היה מרכין ראשו, וכולו מלא יראה והערצה לאביו הגדול. רבנו מאז ומעולם השתדל להסתיר את מעלותיו וצדקותיו, ומעטים הכירו בגדולתו במלוא היקפה, מרוב כיסויי הענוה שאפפוהו.

רגזה ותרעש הארץ

בשנת תש"ל (1970) נזדעזעה ארץ ישראל כולה בפטירתו הפתאומית של הרב הנערץ ר' יצחק אביחצירא (בבא חאקי) זיע"א - חבר הרבנות הראשית ומנהיגה הגדול של יהדות צפ"א - בתאונת דרכים קטלנית. ארעא דישראל איבדה את אחד מגדוליה. העיר רמלה נשאה את הכאב וחיפשה אישיות ראויה לירש את מקומו של בבא חאקי. ואז, כשנדע שרצונו של ר' יצחק היה שבנו יירש את מקומו ברבנות, הפצירו ברבנו שיטול לידיו את התפקיד. רבנו מרוב ענוותנותו לא היה מעוניין בתפקיד רם זה, ורק מחמת ידיעתו והכרתו שזהו רצון אביו הגדול, ניאות לשאת במשרה רמה זו, וכיהן בה עד לפטירתו בשנת תשל"ד.

תולדות אברהם

מענוותנותו הגדולה של רבנו, לא ראה את עצמו ראוי להוציא לאור את חידושי תורתו, וכל שנתחדש לו נשאר גנוז בבית גנזיו. לאחר פטירתו נמצאו בין דפי ספריו גליונות רבים של חידושי שהונחו שם סמוך לכתיבתם ואמירתם בציבור, והם יצאו לאור מאוחר יותר בשם ספר 'תולדות אברהם', והם ביטוי נפלא לבקיאותו העצומה ולדרכי לימודו באגדה ובהלכה.

נשבה ארון הקדש

לא שנים רבות זכתה העיר רמלה שיכהן בה רבנו ברבנות. ואכן לאחר שנים מעטות חלה רבנו בחולי שממנו סבל סבל רב וייסורים קשים ומרים, וביום כ"ב בכסלו שנת תשל"ד (1974) החזיר רבנו את נשמתו הטהורה מזוככת לבוראה בקדושה ובטהרה. זיע"א. רבנו הותיר אחריו זרע ברך ה', בנים יראי ה' עוסקים בתורה, ובנות שנישאו לתלמידי חכמים יקרים וחשובים.

מקורות: 'אורות ממערב', 'תולדות אברהם'

נהג בחוכמה קובץ לנהגים

ב'דברי שלום ואמת' (ה"ב, עמ' 131) וב'משולחן אבותינו' (עמ' 473). (יוצאי עדות המזרח סטו מקבלת הוראות מרן בדין זה (כמו במקומות רבים) ונוהגים שאף כשאבי הבן מל את בנו בעצמו הוא מברך: 'על המילה' ולא 'למול את הבן', וזה שלא כדעת מרן הש"ע.)
ג) כן פסק הרא"ש בתשובה (כלל כו), לברך ברכה זו בין המילה לפריעה כדי שהברכה תחשב עובר לעשייתו, כיון דקיימא לן המל ולא פרע כאילו לא מל. וכ"כ המרדכי (שבת, סימן תרא), ר' ירוחם (דף יד), המאירי (שבת קלז:), ועוד ראשונים. וכן פסק מרן בש"ע (יו"ד, שם). וכן מנהג ג'רבא ('ברית כהונה', יו"ד, מע' מ), תוניס כמ"ש ר' מאיר מאזוז ('אור תורה', טבת תש"ו), שאלוניקי [יו"ד] ('שולחן הגבוה', שם), איזמיר [תורכיה] ('רוח חיים', רסג), ומרוקו כמ"ש ב'נחלת אבות' קורייאט (דף טז) ובשו"ת 'מקוה המים' (ה"ב, יו"ד). (וגם כאן לא נוהגים עדות המזרח כדעת הש"ע, ולא עוד אלא שסותרים עצמם מיניה וביה (עיין 'עטרת אבות' פרק כט, סע' כט)).

להרחבת היריעה עיין 'עטרת אבות'